

7. Kostiukovich V.M. Pobudova trenuvalnykh zaniat u futbolu: navchalnyi posibnyk. Vinnytsia: «Planer», 2013. 194 s.
8. Maksymenko Y. Kontrol fizycheskoi y tekhnicheskoi podhotovlennosti futbolystov v sportyvnykh sektsiakh shkol y DluSSH. Sportyvnyi visnyk Prydniprov'ia, 2004. № 7. S. 17-20.
9. Ovcharenko S.V., Yakovenko A.V. Metodyka rozvytku koordynatsiinykh zdibnostei yunykh futbolistiv na etapi poperednoi bazovoi pidhotovky. Fizychna kultura, sport ta zdorovia. XV Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia. 2015. S. 70-72.
10. Platonov V.N. Dvyhatelnye kachestva y fizycheskaia podhotovka sportsmenov. K.: Olymp. lyt., 2017. S.358-389.
11. Serhiienko L.P. Testuvannia rukhovyykh zdibnostei shkoliariv. Kyiv: Olimpiiska literatura, 2001. 440s.

УДК 796.81 “2013/2016”

Задорожна О. Р.
кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент,
Львівський державний університет фізичної культури ім. І. Боберського, м. Львів
Бріскін Ю. А.
доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор,
Львівський державний університет фізичної культури ім. І. Боберського, м. Львів
Пітин М. П.
доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор,
Львівський державний університет фізичної культури ім. І. Боберського, м. Львів,
Харченко-Баранецька Л. Л.,
кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент
Херсонський державний університет, м. Херсон
Король С. А.
кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент
Сумський державний університет, м. Суми

ТАКТИКА ВИБОРУ ВАГОВОЇ КАТЕГОРІЇ У ЖІНОЧІЙ БОРОТЬБІ (НА ПРИКЛАДІ ОЛІМПІЙСЬКОГО ЦИКЛУ 2013-2016 РР.)

У статті проаналізовано особливості вибору вагової категорії провідними спортсменками світу у системі змагань з вільної боротьби в олімпійському циклі 2013-2016 рр. Виявлено, що важливим тактичним завданням, яке поставало перед спортсменками щосезону, був вибір вагової категорії (ВК). Останній залежав від змін у правилах змагань, особливостей системи олімпійського відбору-2016, перспектив завоювання олімпійської ліцензії на кваліфікаційних турнірах та результатів, продемонстрованих на офіційних міжнародних змаганнях у межах різних ВК. Встановлено, що у 2013 та 2016 рр. найбільш затребуваним був різновид тактики, що передбачав виступи в одній пріоритетній олімпійській ВК. У 2014 та 2015 рр. деякі спортсменки застосовували й інші різновиди тактики, виступаючи у пріоритетній ВК та використовуючи одну-дві ВК як додаткові. Серед додаткових ВК перевагу надано тим, які були важчими, ніж пріоритетна.

Ключові слова: тактична підготовка, Ігри Олімпіади, жіноча боротьба, змагальна діяльність, сезон.

Задорожная О. Р., Брискин Ю. А., Питын М. П., Харченко-Баранецкая Л. Л., Король С. А. Тактика выбора весовой категории в женской борьбе (на примере олимпийского цикла 2013-2016 гг.) В статье проанализированы особенности выбора весовой категории ведущими спортсменками мира в системе соревнований по вольной борьбе в олимпийском цикле 2013-2016 гг. Выявлено, что важным тактическим заданием, которое возникало перед спортсменками в каждом сезоне, был выбор весовой категории (ВК). Последний зависел от изменений в правилах соревнований, особенностей системы олимпийского отбора-2016, перспектив завоевания олимпийской лицензии на квалификационных турнирах и результатов, продемонстрированных на официальных международных соревнованиях в пределах различных ВК. Установлено, что в 2013 и 2016 наиболее востребованной была разновидность тактики, предусматривающая выступления в одной приоритетной олимпийской ВК. В 2014 и 2015 гг. некоторые спортсменки применяли и другие разновидности тактики, выступая в приоритетной ВК и используя одну-две ВК в качестве дополнительных. Среди дополнительных ВК предпочтение отдано тем, которые были тяжелее, чем приоритетная.

Ключевые слова: тактическая подготовка, Игры Олимпиады, женская борьба, соревновательная деятельность, сезон.

Zadorozhna Olha Romanivna, Briskin Yuriy Arkadiyovych, Pityn Maryan Petrovych, Kharchenko-Baranetska Liudmila Leonidivna, Korol Svitlana Anatoliyivna. Tactics of weight category choosing in women's wrestling (on example of 2013-2016 Olympic cycle). The choice of weight category (WC) is one of the components of the participation tactics of wrestlers in the competition system. In the scientific and methodological literature, this area of research has not been properly reflected. The article analyzes the peculiarities of the weight category choice by the world's leading athletes as a

component of participation tactics in the freestyle wrestling competition system during the Olympic cycle of 2013-2016. The following indicators were taken into account: the number of competitions in which athletes participated during each of the four seasons (2013-2016); the boundaries of the WC, in which athletes performed in each season; the ratio of the number of competitions held in particular WC. It was found that in 2013-2016 an important tactical task for athletes during every season was the choice of WC according to the current competition rules and their changes. This choice also depended on the peculiarities of the 2016 Olympic qualification system, the prospects of winning an Olympic license in qualifying tournaments and the results demonstrated at official international competitions within the various WC. It was established that in 2013 and 2016 the most popular among the athletes was a variety of tactics that involved performances in one priority Olympic WC. In 2014 and 2015, some athletes used other types of tactics, preferring priority WC, while one or two WC were used as additional. Among the additional WC, the preference was given to those that were heavier than the priority.

Key words: tactical training, Olympic Games, women's wrestling, competitive activity, season

Постановка проблеми. Тактика як теорія і практика організації та проведення спеціалізованої діяльності є одним з базових термінів, покладених в основу управління змагальною діяльністю у спортивних єдиноборствах [5]. Проте упродовж останніх десяти-п'ятнадцяти років науковці здебільшого застосовують вузькі дефініції, такі як «тактика змагальної діяльності», «тактика поєдинку», «тактика прийому» [1, 2, 9]. На думку Г. С. Туманяна [7], кожен з цих термінів відображає лише частину спеціалізованої діяльності спортсмена, яка реалізується на різних рівнях: під час виконання технічної дії у конкретний момент сутички, загалом поєдинку, стадії змагань чи цілого турніру, а також системи змагань. Отже, створення цілісного уявлення про тактику у сучасних олімпійських спортивних єдиноборствах є можливим лише за умови ґрунтовного вивчення особливостей її реалізації на кожному з цих рівнів.

Аналіз літературних джерел. Протягом останніх п'яти років одним з головних предметів дослідження у спортивній боротьбі є аналіз показників змагальної діяльності та змін, викликаних запровадженням нових правил змагань та меж вагових категорій (ВК) [6, 8, 9, 10]. При цьому тактика участі спортсменів у змаганнях висвітлена фрагментарно. Зазвичай, цей термін інтерпретують як систему дій, спрямовану на доцільний розподіл сил у турнірі з метою досягнення запланованого результату [7]. Важливе місце у цій системі дій посідають загальний план, що включає мету участі у турнірі, вибір вагової категорії, визначення тактики боротьби з конкретним суперником [7]. З огляду на це, цікавою, на нашу думку, є низка робіт [4, 8, 10], у яких проаналізовано динаміку виступів представників національних збірних команд різних країн у системі змагань зі спортивної боротьби. Отримані результати покладено в основу прогнозування результативності змагальної діяльності борців на олімпійській арені. Однак тактиці участі спортсменів у системі змагань не приділено достатньої уваги.

Вважаємо, що належне наукове обґрунтування тактики участі у системі змагань можливе за умови урахування сучасних тенденцій розвитку олімпійських спортивних єдиноборств. В першу чергу, йдеться про особливості сучасних систем олімпійського відбору, які є підґрунтям для планування підготовки спортсменів протягом чотирирічних циклів.

Мета дослідження – проаналізувати особливості вибору вагової категорії провідними спортсменками світу у системі змагань з вільної боротьби упродовж олімпійського циклу 2013-2016 рр.

Матеріал і методи. У роботі проаналізовано показники змагальної діяльності спортсменок, які посіли перше-четверте місця на Іграх XXXI Олімпіади 2016 р. у м. Ріо-де-Жанейро, упродовж олімпійського циклу 2013-2016 рр. Для цього використано індивідуальні профілі 24 спортсменок – по чотири у шести вагових категоріях (ВК) – представлені на сайті Міжнародної федерації спортивної боротьби (UWW) [11]. До уваги взяли такі показники: кількість змагань, у якій спортсменки взяли участь протягом кожного з чотирьох сезонів (2013-2016 рр.); межі ВК, у яких виступали спортсменки у кожному сезоні; співвідношення кількості змагань, проведених у відповідних ВК.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особливістю систем олімпійського відбору у спортивній боротьбі є невідповідність між кількістю та межами ВК, представлених на Чемпіонатах світу (ЧС) та Іграх Олімпіади [11]. Упродовж олімпійських циклів 2013-2016 та 2017-2020 рр. оновлені межі вагових категорій було запроваджено за два роки до проведення Ігор Олімпіади – у 2014 та 2018 рр. відповідно. Отже, важливим тактичним завданням, яке постає перед спортсменом (і тренером), є вибір ВК. Це запитання загострюється, якщо ВК, у якій спортсмен виступає на ЧС та інших змаганнях, не представлена у програмі Ігор Олімпіади. Якщо у програмі ЧС 2013 р. було представлено сім ВК, то у 2014-2015 рр. їх кількість зросла до восьми. Натомість на Іграх XXXI Олімпіади 2016 р. у м. Ріо-де-Жанейро було представлено шість [11].

Встановлено, що у сезоні 2013 р. 20 спортсменок (83,33 %) виступали тільки в одній олімпійській ВК, у тому числі на ЧС (табл. 1). Ще троє (N. S., M. A., E. S.) виступали в двох олімпійських ВК. N. S. провела по 50,00 % змагань в обох з них. M. A. провела 80,00 % турнірів в пріоритетній ВК (у тому числі ЧС), 20,00 % – у важчій олімпійській ВК. E. S. провела 87,50 % турнірів у пріоритетній олімпійській ВК та 12,50 % – у легшій олімпійській ВК, ніж пріоритетна. Ya. S. провела 66,67 % змагань в олімпійській ВК, а 33,33 % (у тому числі ЧС) – в неолімпійській ВК (важчій, ніж пріоритетна олімпійська).

Таблиця 1

Тактика вибору вагової категорії провідними спортсменками світу (n=24) у жіночій боротьбі упродовж олімпійського циклу 2013-2016 рр.

Різновид тактики	Сезони							
	2013		2014		2015		2016	
	Кількість спортсменок							
	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
О	20	83,33	17	70,83	17	70,83	20	83,33
О+О	3	12,50	1	4,17	2	8,33	3	12,50
О+Н	1	4,17	2	8,33	1	4,17	1	4,17
Н			1	4,17				
Н+О			2	8,33	3	12,50		
Н+О+О			1	4,17				
Н+Н+О					1	4,17		

Примітки. Різновиди тактики: О – виступи виключно в одній олімпійській ваговій категорії (ВК); О+О – поєднання виступів у двох олімпійських ВК, одна з яких є пріоритетною; О+Н – поєднання виступів у двох ВК (олімпійській та неолімпійській) з наданням переваги першій; Н+О – поєднання виступів у двох ВК (неолімпійській та олімпійській) з наданням переваги першій; Н+О+О – поєднання виступів у трьох ВК (неолімпійській та двох олімпійських) з наданням переваги першій; Н+Н+О – поєднання виступів у трьох ВК (двох неолімпійських та одній олімпійській) з наданням переваги одній неолімпійській; абс. – абсолютне значення кількості спортсменок, які використовували різновид тактики; % – відсоткове співвідношення спортсменок, які використовували різновид тактики, до загальної кількості (n=24).

У сезоні 2014 р. кількість ВК та їхні межі змінилися (табл. 1). Як наслідок, змінилася й тактика участі спортсменок у системі змагань. Більшість спортсменок (70,83 %) виступали виключно в одній олімпійській ВК, а сім спортсменок використовували різні варіанти їхнього поєднання. Е. Ya. виступала у двох олімпійських ВК, причому одна ВК була пріоритетною (75,00 % турнірів), а виступи у другій (важчій, ніж пріоритетна) були епізодичними – 25,00 %. Для Н. L. M. було притаманним поєднання виступів в пріоритетній неолімпійській ВК (77,78 %) та у двох олімпійських (по 11,11 % турнірів) – легшій та важчій, ніж пріоритетна. S. Yo., S. M. M. використовували одну олімпійську ВК як пріоритетну (66,67 %) та епізодично виступали у неолімпійській (33,33 %) – важчій, ніж пріоритетна. N. S. виступала виключно в неолімпійській ВК, тоді як М. A., S. M. використовували неолімпійську ВК як пріоритетну (75,00 та 66,67 % турнірів), а в олімпійській виступали епізодично (25,00 та 33,33 % відповідно). При цьому М. A. виступала у важчій ВК, ніж пріоритетна, а S. M. – у легшій.

У сезоні 2015 р. більшість спортсменок (70,83 %) виступали тільки в одній олімпійській ВК, а 29,17 % (7 спортсменок) використовували різні варіанти тактики. Зокрема, R. K. та Е. L. поєднували виступи у двох олімпійських ВК – 50,00 та 88,89 % змагань відповідно. Однак Е. L. епізодично виступала у важчій ВК (11,11 % турнірів), ніж пріоритетна, а R. K. – у легшій (50,00 %). Виступи в пріоритетній олімпійській та важчій неолімпійській ВК були притаманні тільки для S. M. M. (57,14 та 42,86 % змагань відповідно). Ще троє спортсменок (Н. L. M., М. A., S. M.), навпаки, надавали перевагу неолімпійській ВК (50,00-87,59 %), а виступи в олімпійській становили від 12,50 до 50,00 % турнірів. Зазначимо, що М. A. в якості додаткової обирала легшу ВК, ніж пріоритетна, а Н. L. M. та S. M. – легшу. Лише N. S. виступала у двох неолімпійських (одна з них – пріоритетна, 77,78 % турнірів) та одній олімпійській ВК. При цьому в якості додаткових були обрані важчі ВК, ніж пріоритетна.

Так само, як у попередніх, у сезоні 2016 р. більшість спортсменок (83,33 %) не змінювали ВК та виступали в одній олімпійській. Ще троє (N. S., M. M., E. L.) поєднували виступи у двох олімпійських ВК, провівши 75,00-83,33 % турнірів у пріоритетній. В якості додаткової ВК М. M. та Е. L. обрали важчу ВК, ніж пріоритетна (по 16,67 % турнірів), а N. S. – легшу (25,00 %).

Таким чином, упродовж чотирьох сезонів 2013-2016 рр. найбільш затребуваним серед більшості спортсменок був різновид тактики, що передбачав виступи в одній олімпійській ВК. Проте, після змін, запроваджених у 2014 рр., у сезонах 2014-2015 рр. окремі спортсменки почали застосовувати й інші варіанти, що передбачали надання переваги одній ВК (пріоритетній), тоді як одна-дві ВК використовувалися як додаткові. При цьому більшість спортсменок надавали перевагу виступам у додаткових ВК, які були важчими, ніж обрана пріоритетна. У легшій додатковій ВК виступали: у 2013 р. – Е. S.; у 2014 р. – S. M.; у 2015 р. – R. K., Н. L. M., S. M. На нашу думку, це обумовлено тим, що після оновлення правил змагань UWW 2014 р. деякі спортсменки, перш ніж повністю переходити у нову ВК, оцінювали перспективи демонстрації високих результатів у кількох інших. У другому та третьому сезонах таких спортсменок було по сім. Натомість у четвертому сезоні необхідність у використанні деяких різновидів тактики зникла, оскільки за підсумками попередніх сезонів були зроблені висновки щодо вибору певної ВК для проходження олімпійського відбору та підготовки до виступу на Іграх XXXI Олімпіади 2016 р. у м. Ріо-де-Жанейро.

Висновки. Вибір вагової категорії (ВК) є одним з компонентів тактики участі спортсменів-єдиноборців у системі змагань. У науково-методичній літературі цей напрям досліджень не отримав належного відображення.

У 2013-2016 рр. важливим тактичним завданням, яке поставало перед спортсменками (та тренерами) щосезону, був вибір ВК. Упродовж олімпійського циклу 2013-2016 рр. найбільш затребуваним серед 70,83-83,33 % спортсменок був різновид тактики, що передбачав виступи в одній пріоритетній олімпійській ВК. Проте, після змін, запроваджених у 2014 рр., у сезонах 2014-2015 рр. окремі спортсменки почали застосовувати й інші варіанти, що передбачали надання

переваги однієї ВК (пріоритетній), тоді як одна-дві ВК використовувалися як додаткові. При цьому більшість спортсменок надавали перевагу виступам у додаткових ВК, які були важчими, ніж обрана пріоритетна.

Перспективи подальших досліджень передбачають аналіз динаміки виступів провідних спортсменів світу та особливостей вибору вагових категорій у вільній та греко-римській боротьбі упродовж 2008-2020 рр.

Література

1. Гаркин Н. В. Общие закономерности анализа движений и периода их выполнения на основе сравнения технико-тактических взаимодействий в вольной борьбе / Гаркин Н. В., Бабушкина Е. А. // Экстрем. деятельность человека, 2017. – № 1. – С. 33-36.
2. Ермаков С. С. Пути совершенствования технико-тактического мастерства борцов греко-римского стиля различных манер ведения поединка / Ермаков С. С., Тропин Ю. Н., Пономарев В. А. // Слобожанський науково-спортивний вісник, 2015. – №5. – С. 46-51.
3. Задорожна О. Р. Особливості комплектування складу учасників ігор XXXII Олімпіади 2020 у Токіо (на прикладі спортивних єдиноборств) / Задорожна О. Р., Бріскін Ю. А., Пітин М. П., Потоп В., Гращенко Ж. В., Глухов І. Г., Дробот К. В. // Український журнал медицини, біології та спорту. – М., 2020. – Том 5, №3 (25). – С. 445-450. DOI: 10.26693/jmbs05.03.445
4. Латишев М. Аналіз результатів виступу збірних команд України з вільної боротьби / Латишев М., Шандригось В., Рибак Л., Мозолюк О. // Спортивна наука України. – Л., 2018. – № 4(86). – С. 37-44.
5. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения : учеб-ник [для тренеров] : в 2 кн. Киев. – Олимп. лит., 2015. – Кн. 1. – 680 с.
6. Тропин Ю. Влияние изменений правил на показатели соревновательной деятельности в греко-римской борьбе / Тропин Ю., Коробейников Г., Коробейникова Л., Шацких В. // Наука в олимпийском спорте, 2018. – №4. – С. 58-64. DOI:10.32652/olympic2018.4_7
7. Туманян Г. С. Стратегия подготовки чемпионов. – Советский спорт (Физическая культура и спорт). 2006. – С. 299-328.
8. Biac M. Beginning age, wrestling experience and wrestling peak performance-trends in period 2002-2012 / Biac M., Hrvoje K. Sprem D. // Kinesiology, 2014. – 46 (S-1). – Pp. 94-100.
9. Korobeynikov G. V. General laws of competition duel and universal requirements to technical-tactic fitness of elite wrestlers. / Korobeynikov G. V., Latyshev S. V., Latyshev N. V., Goraschenko A. U., Korobeynikova, L. G. // Physical Education of Students, 2016. – №1. – Pp. 37-42. DOI: <https://doi.org/10.15561/20755279.2016.0105>
10. Latyshev M. Performance analysis of freestyle wrestling competitions of the last Olympic cycle 2013–2016 / Latyshev M., Latyshev S., Kvasnytsya O., Knyazev A. // Journal of Physical Education and Sport, 2017. – № 17 (2). – Pp. 590–594. DOI:10.7752/jpes.2017.02089
11. United World Wrestling. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://unitedworldwrestling.org/>. Дата звернення: 28.12.2020.

References

1. Biac, M., Hrvoje, K., & Sprem, D. (2014). Beginning age, wrestling experience and wrestling peak performance-trends in period 2002-2012. Kinesiology, 46 (S-1), 94-100.
2. Ermakov S. S., Tropyn Yu. N., Ponomarev V. A. (2015). Puty sovershenstvovaniya tekhniko-taktycheskoho masterstva bortsov hreko-rymskoho stylya razlychnykh maner vedeniya poedyinka. Slobozhanskyi naukovy-sportyvnyi visnyk. 5: 46-51. (in Russian).
3. Garkin, N. V. Babushkina, E. A. (2017). General principles of movement analysis and their period on the basis of comparison in freestyle wrestling. Ekstrem. dejatel'nost' cheloveka, 1, 33-6. (in Russian).
4. Korobeynikov, G. V., Latyshev, S. V., Latyshev, N. V., Goraschenko, A. U. & Korobeynikova, L. G. (2016). General laws of competition duel and universal requirements to technical-tactic fitness of elite wrestlers. Physical Education of Students, 1, 37-42. DOI: <https://doi.org/10.15561/20755279.2016.0105>
5. Latyshev, M. V., Shandrigos', V. I., Ribak L. V., & Mozolyuk O. A. (2018). Analysis of the results of the performance of the national teams of Ukraine in freestyle wrestling. Sports science of Ukraine, 4(86), 35-42. (in Ukrainian).
6. Latyshev M., Latyshev S., Kvasnytsya O., Knyazev A. (2017). Performance analysis of freestyle wrestling competitions of the last olympic cycle 2013–2016. Journal of Physical Education and Sport, 17(2). Pp. 590–594. DOI:10.7752/jpes.2017.02089
7. Platonov, V. N. (2015), The system of preparation of athletes in the Olympic sport. General theory and its practical applications: the textbook [for trainers]: in 2 books. Kiev Olympus Lit. 1: 350-400. (in Russian).
8. Tropin, Y., Korobeynikov, G., Korobeynikova, L., & Shackih, V. (2018). The impact of rule changes on the competitive activity indices in Greco-Roman wrestling. Science in Olympic Sport, 4, 58-64. (in Ukrainian).
9. Tumanyan, G. S. (2006). Strategy of training champions. Soviet sport (Physical culture and sport). 299-328.
10. United World Wrestling. Access Mode: <https://unitedworldwrestling.org/>.
11. Zadorozhna, O.R., Briskin, Yu. A., Pitin, M.P., Potop, V., Graschenkova, Zh. V., Glukhov, I. G., Drobot, K.V. (2020). Peculiarities of staffing participants of the XXXII 2020 Olympics in Tokyo (on the example of martial arts). Ukrainian Journal of Medicine, Biology and Sports, 5, 3(25), 445-450. DOI: 10.26693 / jmbs05.03.445 (in Ukrainian).